Usporedba pokazatelja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva

Ivančan, Tamara

Undergraduate thesis / Završni rad

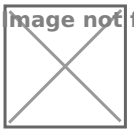
2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:563496

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

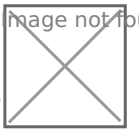
Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

TAMARA IVANČAN

USPOREDBA POKAZATELJA KONKURENTNOSTI HRVATSKOG GOSPODARSTVA

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

TAMARA IVANČAN

USPOREDBA POKAZATELJA KONKURENTNOSTI HRVATSKOG GOSPODARSTVA

Završni rad

JMBAG: 0303034002, izvanredna studentica
Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Gospodarstvo Hrvatske
Znanstveno područje: Društvene znanosti
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana: Opća Ekonomija

Mentor: izv.prof. dr.sc. K. Afrić Rakitovac

Pula, rujan 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Tamara Ivančan, kandidatkinja za prvostupnicu ekonomije/poslovne ekonomije, smjera Financijski management ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, 2018. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Tamara Ivančan dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Usporedba pokazatelja hrvatskog gospodarstva“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ

UVOD **1**
1. KONKURENTNOST GOSPODARSTVA **2**
1.1. Pojam konkurentnosti 2
1.2. Međunarodna konkurentnost 5
1.2.1. Konkurentnost prema Porterovoj teoriji 5
1.2.2. Komparativne prednosti 9
1.3. Pokazatelji konkurentnosti 10
2.ANALIZA KONKURENTNOSTI HRVATSKOG GOSPODARSTVA PREMA ODABRANIM POKAZATELJIMA **13**
2.1. Indeks globalne konkurentnosti (GCI) 13
2.2. Godišnjak svjetske konkurentnosti (IMD) 15
2.3 Indeks ekonomskih sloboda 18
2.4. Indeks lakoće poslovanja Svjetske banke (WB) 21
2.5. Kritički osvrt na odabrane indekse konkurentnosti 24
3.REGIONALNA KONKURENTNOST REPUBLIKE HRVATSKE **26**
3.1. Regionalna konkurentnost kroz povijest 26
3.2. Važnost praćenja regionalne konkurentnosti u kontekstu konkurentnosti gospodarstva 28
3.3. Indeks razvijenosti 29
3.4. Rezultati regionalnog indeksa konkurentnosti 33
3.5. Kritički osvrt 36
ZAKLJUČAK **38**
LITERATURA **40**
POPIS SLIKA **43**
POPIS TABLICA **44**
POPIS GRAFIKONA **45**
SAŽETAK **46**
SUMMARY **47**

UVOD

Tema ovoga rada odnosi se na analizu pokazatelja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva. Riječ je o vrlo aktualnoj temi na nacionalnom teritoriju Hrvatske, ali i na području Europske unije, s obzirom da je hrvatsko gospodarstvo dio gospodarstva EU. Kada se govori o konkurentnosti nekog gospodrstva, a time i onog hrvatskog, misli se na opće stanje i komparativnu analizu istoga s odabranim zemljama, to jest pripadajućim gospodarstvima.

U posljednjih nekoliko godina hrvatsko gospodarstvo je značajno napredovalo u kontekstu konkurentnosti i međunarodnog nastupa, no i dalje se suočava s ozbiljnim problemima i konkretnim ograničavajućim čimbenicima. Hrvatska u narednim godinama treba unaprijediti mnoga područja koja se analiziraju u kontekstu različitih okolina, a s ciljem jačanja konkurentnosti njezina gospodarstva i ostvarenja dugoročno profitabilnog i održivog ekonomskog razvoja. Ista su specificirana u okviru vodećih razvojnih dokumenata, a ciljevi su korespodentni s onima na razini Europske unije.

Cilj rada je analizirati i usporediti pokazatelje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva na nacionalnoj i regionalnoj razini.

Rad se, pored Uvoda i Zaključka, sastoji od tri poglavlja. Prvo poglavlje obrađuje pojam ili termin konkurentnosti, čimbenike iste, okruženja i slično. Sljedeće poglavlje odnosi se na indekse konkurentnosti, odnosno različite metode kvantificiranja ovoga pojma. Pri njihovoj analizi, daje se osvrt na najbolje rangirane države i Republiku Hrvatsku. Posljednje poglavlje rada istražuje regionalnu konkurentnost Hrvatske, kao značajni čimbenik ukupne konkurentnosti gospodarstva.

Za potrebe provedbe ovoga istraživanja korištene su neke osnovne metode. Misli se na metodu analize i sinteze, induktivnu i deduktivnu metodu, metodu apstrakcije, statističku metodu i metodu deskripcije.

1. KONKURENTNOST GOSPODARSTVA

Suvremeno globalno gospodarstvo pokazuje određene pretpostavke povezanosti među potpuno diferenciranim gospodarstvima tijekom prošlosti, ali i danas. Navedena pretpostavka ne podrazumijeva samo razmjenu dobara i usluga na slobodnom tržištu nego i na područja kretanja kapitala. Liberalizacija međunarodne razmjene značajno mijenja definiciju komparativnih prednosti i konkurentnosti u novijem periodu promatranja. Isto tako, suvremeniji i cjenovno sve pristupačniji kanali distribucije usluga, informacija i dobara predstavljaju značajnu promjenu pojmovnog određenja konkurentnosti.

1.1. Pojam konkurentnosti

Konkurentnost gospodarstva u suvremeno doba predstavlja sve češću temu među znanstvenicima iz polja ekonomije. S obzirom na predmet istraživanja kao i stavove promatrača, znanstvenici nisu uvijek suglasni u određenja istoga. Najkonkretnije dileme i oprečna mišljenja ovih dionika javljaju se u svezi pojmovnog određenja konkurentnosti s gledišta makroekonomskog aspekta ili makrorazine.

Aspekt mikrorazine razmatranja pojma konkurentnosti odnosi se na poduzeća, to jest manje poslovne subjekte i njihov odnos naspram gospodarstva. Naime, mikroekonomija podrazumijeva izučavanje individualnih kućanstava, poduzeća, tržišta i slično, dok se makroekonomija bavi izučavanjem makroekonomskih agregata (kakvi su primjerice BDP, razina cijena, nezaposlenost i slično), agregatnih tržišta (primjerice tržište roba i usluga, financijskog tržišta, tržišta resursa itd.) i ponašanje neke privrede kao cjeline (Borozan, 2006). S druge strane, makroekonomija je usmjerena na gospodarstva kao cjelinu, a kod analize konkurentnosti razmatra vodeće makroekonomske pokazatelje, tendenciju njihova kretanja, kao i ostale elemente. Treba istaknuti i zaključiti kako su mikroekonomija i makroekonomija vrlo bliske, međusobno se isprepliću, uvjetuju i razvijaju pa je ponekad veoma teško naći oštru granicu između jedne i druge ekonomske grane. Sukladno tome, aspekti mikrorazine i makrorazine proučavanja konkurentnosti se istančano isprepliću, nadopunjuju i popunjavaju, što je važno uzeti u obzir pri istraživanju konkurentnosti i

provedbi predmetnih istraživanja u ekonomiji.

Prema aspektu mikrorazine mjerenja konkurentnosti, kao što je i istaknutno, razmatraju se poduzeća, odnosno pokazatelji koji su vezani uz određene tržišne segmente, u kojima je poduzeće aktivno, te na njegovu tržišnu poziciju. Pokazatelji konkurentnosti poduzeća, koji su najčešći u određivanju konkurentnosti, odnose se na tržišni udio te na nastale promjene tržišnog udjela. Isto tako, bitni su pokazatelji profitabilnosti, ocjena sposobnosti poduzeća dugoročnog održavanja i razvijanja u uvjetima rastuće međunarodne konkurencije, kao i kretanje prodaje poduzeća na domaćem i inozemnom tržištu.

Metodologija makrorazine mjerenje konkurentnosti gospodarstva heterogenija je od prethodno navedene, a mišljenja znanstvenika u pogledu makrorazine veoma se razlikuju, ponajviše zbog aspekta gledanja istraživača, ali i stupnja razvijenosti promatrane zemlje te razvoja okruženja svake zemlje ponaosob. Makrorazina mjerenja nacionalne konkurentnosti ili konkurentnost zemalja definira se kao sposobnost zemlje da ostvari gospodarski rast brži od ostalih zemalja i da poveća blagostanje na način da se njezina gospodarska struktura mijenja, te da se što učinkovitije prilagođuje kretanju međunarodne razmjene (Bienkowski, 2006).

Sukladno razvijanju ekonomske misli, razvija se i definicija pojma konkurentnosti. Klasični ekonomisti kao osnovne odrednice komparativnih prednosti određivali su određene resurse i njihovu raspoloživost, kao što su primjerice zemlja, prirodni izvori, kapital, rad i slično. Razvitkom ekonomske misli osnovnim resursima pridodaju se pojedini socioekonomski rezultati zemalja, kao što su religija ili sustav vrijednosti. S vremenom se sustavu vrijednosti povećanja konkurentnosti pridodaju činitelji konkurentnosti, kao što su poduzetništvo, menadžment, inovacije, tehnologije, obrazovanje i slično. Porter sve ideje i činitelje konkurentnosti zaokružuje u sustavni model pod nazivom „Porterov dijamant konkurentnosti“ (Lovrinčević, 2008).

Definicija Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (engl. *Organisation for Economic Co-operation and Development* – OECD) navodi da je konkurentnost mjera sposobnosti zemlje da u slobodnim i ravnopravnim tržišnim uvjetima proizvede robe i usluge koji zadovoljavaju međunarodne tržišne standarde, uz istovremeno

zadržavanje i dugoročno povećanje realnog dohotka stanovništva (OECD, 2018). U prošlosti se razvitak i blagostanje određene zemlje zasnivao na komparativnim prednostima, poput bogatih prirodnih resursa (zlato, rude i slično) te jeftine radne snage. Današnje stanje nešto je drukčije pa se osnovom za ekonomski razvitak smatraju napredni faktorski uvjeti, a koji su zasnovani na vrhunskom znanju i razvijenoj infrastrukturi, kao i inovacijama te visokoj tehnologiji.

Porterov model konkurentnosti u prvi plan stavlja efektivnost, odnosno nije presudno koje proizvode proizvodite već kako ih proizvodite. U konačnici je bitno da se bogatstvo stvara na mikroekonomskoj razini gospodarstva, odnosno u tvrtkama. Isto biva determinirano kvalitetom mikroekonomskog poslovnog okruženja i operativnim praksama te strategijama. Na taj se način konkurentnost može i treba promatrati kao više dimenzionalni fenomen, koji je nužno prisutan na svim razinama gospodarstva, počevši od poduzeća, nastavljajući na sektore te države u cjelini (OECD, 2018).

U definiranju konkurentnosti na makrorazini, veoma često se polazi od istraživanja koje sublimira dotadašnja teorijska istraživanja i spoznaje o konkurentnosti, što se u globalu nije mijenjalo do današnjice (Trabolt, 1995.). U većini slučajeva nekadašnji pravci kvantificiranja konkurentnosti vrijede i danas, a kao temeljna četiri ističu se (Lovrinčević, 2008):

- mogućnost prodaje na globalnom tržištu (izvoz);
- mogućnost privlačenja investicija (lokacija);
- mogućnost prilagodbe gospodarstva;
- mogućnost stvaranja i povećanja raspoloživog dohotka.

Različiti aspekti istraživanja čine određenu hijerarhiju. U moderno doba, kao najpopularniji pokazatelj konkurentnosti s makrorazine je bruto društveni proizvod – BDP[1]. Taj se pokazatelj mjeri zbrajanjem različitih varijabli o kojima izravno ovisi, a koji su u korelaciji sa različitim ekonomskim sferama gospodarstva, od kojih je svaki za sebe neovisan aspekt konkurentnosti. Sposobnost prilagodbe gospodarstva također je jedna od konkurentskih prednosti gospodarstva, a ogleda se u brzini s

[1] Bruto domaći proizvod – BDP (*engl. Gross domestic product – GDP*) predstavlja ukupnu vrijednost finalnih proizvoda i usluga proizvedenih u nekom gospodarstvu tijekom određenog vremenskog razdoblja. Računa se zbrajanjem ekonomskih varijabli osobne potrošnje (C), investicija (I), državne potrošnje (G) i neto izvoza (NI) (Borozan, 2006).

kojom gospodarstva odgovaraju na promjene tržišnih uvjeta te načine na koje uočavaju nove mogućnosti i prilike, a koje nije moguće obuhvatiti jednim makroekonomskim pokazateljem. Može se konkretizirati da se konkurentnost može definirati i kao višedimenzionalna kategorija koju je moguće promatrati u smislu cjelokupne nacionalne ekonomije i gospodarstva, djelatnosti, ali i samog poduzeća, što implicira različite mogućnosti tumačenja ovoga pojma.

1.2. Međunarodna konkurentnost

Međunarodna konkurentnost podrazumijeva usporedbu konkurentnosti određene zemlje s drugim zemljama, a na temelju podjednakih pokazatelja konkurentnosti. Međunarodna razmjena određuje razmjenu dobara, roba, usluga, kapitala, informacija, znanja i tehnologija između pojedinih zemalja. Ona nastaje poradi razlika u potražnji, ponudi i cijenama između više zemalja, odnosno u višku roba u jednoj zemlji, a manjku istih u drugoj, što rezultira prodajom dobara u drugu zemlju po određenoj cijeni (Nalić, 2016). Ovaj pojam izdvaja se upravo zbog uvjerenja kako upravo on biva jedan od vodećih činitelja gospodarskog rasta i razvoja zemalja, a time i međunarodne konkurentnosti. Tome svakako treba pridodati i komparativne te konkurentske prednosti zemalja.

1.2.1. Konkurentnost prema Porterovoj teoriji

Gospodarski razvoj svake pojedine zemlje uvjetovan je njezinim nacionalnim performansama. Pri tome, uvođenje dinamičkih elemenata, kao što su veličina zemlje, gospodarski resursi, priljev inozemnog kapitala, ekonomska politika zemlje, rezultira promjenama u društveno ekonomskim prilikama, a samim time i teoriji komparativnih prednosti. Prirodni resursi koji su raspoloživi za korištenje, kao temelj komparativnih prednosti, mijenjaju se sposobnošću stvaranja komparativnih prednosti, odnosno u stvaranju i jačanju onih elemenata koji izdvajaju tu zemlju od ostalih i jačaju njenu poziciju prema konkurentskim zemljama (Bezić, 2008).

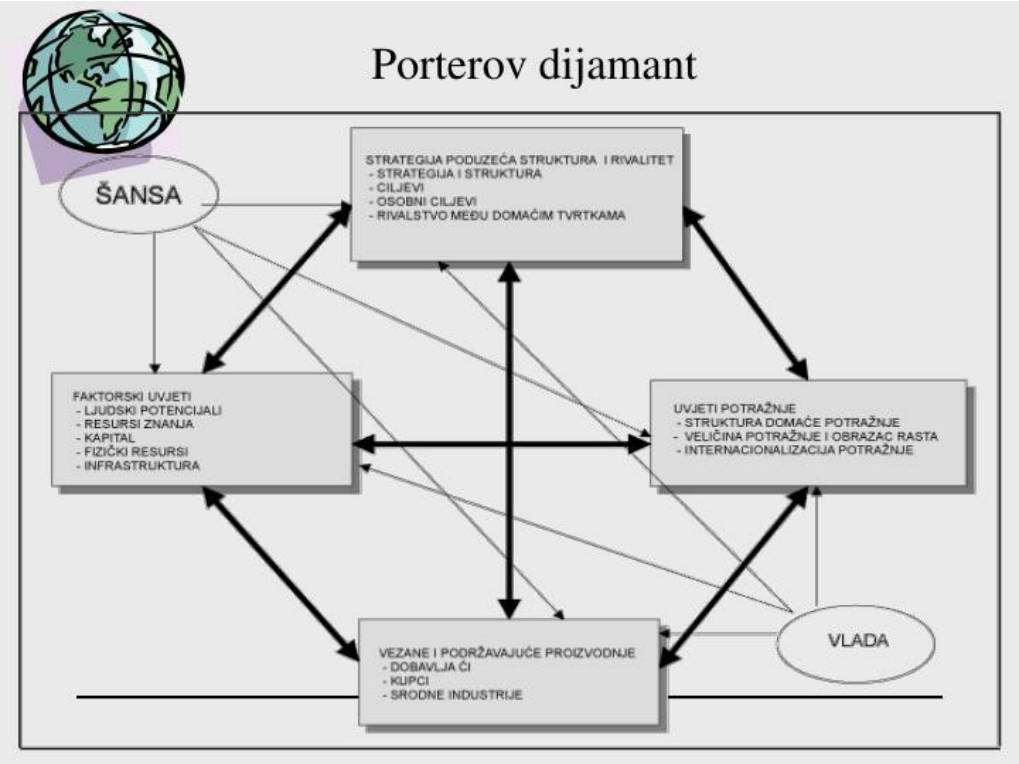
Nova promišljanja javljaju se kod suvremenih autora vezanih uz međunarodnu razmjenu, s obzirom na aktualna kretanja u međunarodnoj razmijeni koja se više nisu mogla objasniti s postojećom teorijom međunarodne razmjene. Sukladno s time

suvremeni autori pri objašnjavanju kriterija specijalizacije i kretanja međunarodne trgovine polaze od razlika između država u raspoloživosti sirovina, energije i kapitala, kvalitete i obrazovanosti ljudskog potencijala, odnosa nekvalificiranog i kvalificiranog rada, zastupljenosti istraživanja i razvoja te intenziteta tehnološkog razvoja (Dragičević, 2006).

Pojam konkurentskih prednosti u ekonomsku teoriju uveo je M. E. Porter, koji je analizirao više od 100 privrednih grana u desetak najrazvijenijih zemalja te zaključio da su određene zemlje konkurentnije naspram drugih u različitim djelatnostima te da niti jedna zemlja, bez obzira koliko razvijena bila, ne može biti konkurentna u svim gospodarskim granama. Isto tako, veoma je teško uspoređivati različite zemlje i njihovu konkurentnost, ako se njihova gospodarstva baziraju na različitim gospodarskim granama. Porter oblikuje osnovna pravila koja usmjeravaju razvoj, ali i poslovanje međunarodno uspješnih grana gospodarstva te definira okruženje poslovanja kao konkurentsku jezgru u kojemu svaka određena gospodarska grana ima određen profil konkurentnosti, koji uz proizvodne faktore obuhvaćaju niz činitelja i snaga koje djeluju na tržištu.

Porter je razradio model konkurentskih prednosti koji se baziraju na četiri osnovna činitelja, a koji su međusobno povezani. Isti se naziva i Porterovim dijamantom konkurentnosti (Slika 1.).

Slika 1. Porterov dijamant konkurentnosti

Izvor: Izrada autorice prema: Dragičević, M. (2012.): Konkurentnost - Projekt za Hrvatsku. Zagreb: Školska knjiga.

Ovaj model, kao što je i prikazano, ukazuje na uzročno-posljedične veze između čimbenika konkurentnosti. Vidljivo je kako je riječ o faktorskim uvjetima, uvjetima potražnje, vezanim i podržavajućim proizvodnjama, te strategiji poduzeća. Međusobno djelovanje svih navedenih sastavnica konkurentnosti određuje konkurentsku prednost. Veze između ovih faktora su uzročno-posljedične, ali i interaktivne. Prema tome, zaključuje se kako dobra pozicija određenog faktora pozitivno utječe na druge te obrnuto.

Treba istaknuti kako svaka zemlja ima specifičnu nacionalnu konkurentnost, što se stvara uzajamnim djelovanjem navedenih skupina činitelja konkurentnosti i dvaju vanjskih varijabli, vlade i prilika. Kada se govori o faktorskim uvjetima kao prvoj skupini koja određuje konkurentnost zemlje misli se na (Bezić, 2008):

- ljudske resurse – smatraju se osnovnim resursima uz tehnologiju, a utječu na znanje, a samim time i na tehnologiju. Veliku važnost u ljudskim resursima ima visokoobrazovana radna snaga;
- resurse znanja – mjere se obujmom tehničkih, znanstvenih i tržišnih znanja

potrebnih za proizvodnju i plasman roba i usluga.

- kapital – ostvaruju se putem BDP-a, štednje i strukture nacionalnog tržišta kapitala. Povećanje kapitala ostvaruje se povećanjem investicija, što uvelike ovisi o svjetskom tržištu;
- fizičke resurse – podrazumijevaju prirodne čimbenike kao što su kvaliteta, pristupačnost zemljišta, voda, minerali, energija, geografski položaj i slično;
- infrastrukturu – podrazumijeva komunikacijski sustav, transportni sustav, poslovnu infrastrukturu i poslovne usluge.

Iako ovi elementi determiniraju jedan od stupova konkurentnosti u ovome modelu, neispravno je razmatrati ih izdvojeno od ostalih. Sukladno tome, nalaže se sinergijsko shvaćanje njihova utjecaja na predmetni pojam.

Uvjeti potražnje sačinjeni su od strukture domaće potražnje, veličine potražnje i obrasca rasta te internacionalizacije potražnje. Za poduzeće koje tek izgrađuje konkurentsku prednost veoma je važno zadovoljiti potrebe domaćeg kupca, jer se na taj način poduzeće unaprijed priprema za buduće zahtjeve inozemnih kupaca. U fazi ekonomske ekspanzije veoma je važna veličina domaćeg tržišta, zbog čega su velike zemlje u prednosti nad manjima koje su prisiljene ranije izvoziti na inozemna tržišta poradi ranijeg zadovoljenja domaće potražnje (Bezić, 2008.).

Vezane i podržavajuće industrije generalno se odnose na specijalizirane domaće dobavljače, ali i kooperante te komplementarnu proizvodnju i proizvodnje koje međusobno dijele određene zajedničke komponente, a koje zajedno čine zajedničku konkurentnost jednog cijelog sektora. S vremenom se napušta koncept tvornice koja ima na ulazu sirovine i materijal, a na izlazu gotov proizvod. Navedeni koncept napušta se jer u modelu nije moguće na rentabilan način instalirati sva potrebna znanja i tehnologije, koji su nužni za globalno konkurentan proizvod. Uvodi se pristup da se još u ranijim fazama razvojno-istraživačkog stvaranja proizvoda, u kompletan proces proizvodnje uključe obližnja poduzeća koja mogu pripomoći određenim fazama razvoja proizvoda, kako bi se izlazni proizvod kompletirao. Blizina takvih kooperanata važna je radi neposrednih kontakata, lakše razmjene informacija i građenja kojima se stvaraju zajednički proizvodi (Bezić, 2008.).

Strategija i struktura poduzeća i razina konkurencije podrazumijevaju određene

uvjete pod kojima su poduzeća osnovana, organizirana i vođena te različitu prirodu domaće konkurencije. Strategija poduzeća predstavlja određeni skup aktivnosti kojima će se ostvariti određena vizija. Strategijom se donosi pozicioniranje poduzeća na tržištima te predstavlja realizaciju skupa različitih aktivnosti u odnosu na konkurente, odnosno realizaciju približno sličnih aktivnosti koje ostvaruju i određeni konkurenti na različit način. Aktivnosti koje čine određenu strategiju trebaju se međusobno uskladiti, te je veoma bitno da se hijerarhija odgovornosti što više podijeli (Bezić, 2008.).

1.2.2. Komparativne prednosti

Prve teorije komparativnih prednosti razvija Adam Smith u svom djelu „Teorija apsolutnih prednosti“, gdje se navodi kritika merkantilizma, te se uvodi koncept slobodne trgovine. Ključno polazište navedene teorije je međunarodna podjela rada, no treba spomenuti i specijalizaciju. Smith zaključke temelji na primjeru dvije zemlje koje proizvode dva proizvoda iz primjene jednog proizvodnog činitelja, rada.

Ključni je zaključak da će zemlja imati prednost proizvodnje određene robe ako ju može proizvesti efikasnije od druge zemlje, odnosno ako utroši manje rada u proizvodnji jedinice proizvoda. Apsolutne prednosti neke zemlje mogu biti u prirodnim bogatstvima, a u što se podrazumijevaju zemljište ili klima, te u stečenim bogatstvima u što se podrazumijevaju znanja, vještine i slično (Bezić, 2008).

Nedostaci predmetne teorije ogledaju se u zanemarivanju određenih mobilnosti proizvodnih faktora te razlikama u cijenama inputa i resursa u pojedinim zemljama. Isto tako, model je suviše pojednostavljen jer se troškovi generaliziraju samo u troškovima rada, gdje se izuzimaju i umanjuju svi ostali troškovi procesa proizvodnje (Bezić, 2008).

Značajan su doprinos teoriji komparativnih prednosti dali Hecksher i Ohlin, koji su razvili tezu o postojanju određenih razlika u raspoloživosti proizvodnih čimbenika. Samim time sposobnost pojedine nacije u upotrebi proizvodnih čimbenika različitih vrijednosti predstavlja izvor komparativnih prednosti. Uzrok postojanja relativnih razlika u cijenama predstavlja neujednačena zastupljenost činitelja proizvodnje, pri

čemu se relativna cijena obilnijeg činitelja smatra nižom od cijene oskudnijeg činitelja. Dugoročno se odvija prisustvo tendencije izravnavanja cijena činitelja proizvodnje, što je poznato kao Hecksher-Ohlinov zakon[2].

1.3. Pokazatelji konkurentnosti

Analiza razvijenosti ekonomija zemalja (ili nacionalnih ekonomija- makroekonomija) providi se na temelju analize trenda kretanja makroekonomskih agregata. U analiza konkurentnosti ekonomija, koja ne objašnjava samo što tječe na ekonomsku razvijenost ili nerazvijenost zemlje, uključuju se osim makroekonomskih indikatora i indikatori institucionalne rezvijenosti tj. nerazvijenosti neke zemlje (Dragičević, 2012.). Slika neke zemlje i trend njezina kretanja, moguće je prikazti prikazom osnovnih makroekonomskih pokazatelja i dinamikom njihova kretanja. Na temlju analize stope rasta BDP-a i BDP-a per capita, stopa inflacije i nezaposlenosti, vanjskotrgovinske razmjene, javnoga i ukupnoga duga, proračunskog deficita i ostalih sličnih pokazateljam zaključuje se o temljnim razlozima stabilnosti tj. nestabilnosti makroekonomija. Makoroekonimski indikatori su samo dio ekonomske slike razvijenosti i stabilnosti ekonimije neke zemlje, a uz njih se pojavljuju i institucionalni idikatori. Institucionalni indikatori i njihovo kretanje omogućuju stvaranje potpunije slike za analizu stvarnih i mogućih utjecaja na konkurentske prednosti neke zamlje.

Pri izučavanju faktora konkurentnosti neizostavno je spomenuti vodeću međunarodnu organizaciju, koja se bavi ovom problematikom, a misli se na Svjetski ekonomski forum (engl. *World Economic Forum* - WEF). Prema mišljenju iste, konkurentnost se kao termin može i upraksi treba raspmatrati s nekoliko aspekata. Sukladno tome, ovaj pojam čini čitavi niz čimbenika ili faktora, koji se integrirano uzimaju u obzir pri mjerenju konkurentnosti zemalja svijeta, koje provodi ova organizacija na godišnjoj razini.

[2] Heckscher-Ohlinov zakon - naziva se još i lokacijska teorija, a zaokupljena je geografskom lokacijom ekonomske aktivnosti; postala je integralni dio ekonomske geografije, regionalne znanosti i prostorne ekonomije. U teoriji vrijednosti uključuje se rad, ali i cijene ostalih čimbenika proizvodnje (Investopedia, 2018).

WEF svake godine objavljuje Godišnje izvješće o konkurentnosti koje se zasniva na dva osnovna indeksa, a to su Svjetski indeks konkurentnosti (engl. *Global Competitiveness Index* – GCI), koji mjeri kvalitetu makroekonomskog okruženja, razvoj javnih institucija i tehnološka dostignuća, te Indeks poslovne konkurentnosti (engl. *Business Competitiveness Index* – BCI) koji se odnosi na strategiju i proizvodnu praksu poduzeća te kvalitetu mikroekonomskog okružja u kojem poduzeća konkuriraju. Ovo izvješće sastoji se od ukupno tri skupine, odnosno 12 stupova, a svaki od njih obuhvača nekoliko faktora ili čimbenika (Tablica 1.).

Tablica 1. WEF – Globalni indeks konkurentnosti

OSNOVNI UVJETI	POVEĆANJE EFIKASNOSTI	INOVACIJE I SOFISTICIRANOST
Institucije	Više obrazovanje i trening	Poslovna sofisticiranost
Infrastruktura	Efikasnost tržišta roba	
Makroekonomsko okruženje	Efikasnost tržišta rada	
	Razvoj financijskog tržišta	Inovativnost
Zdravstvo i osnovno obrazovanje	Tehnološka spremnost	
	Veličina tržišta	

Izvor: Izrada autorice prema: Agencija za investicije i konkurentnost (2018.) Izvješće o globalnoj konkurencij. Dostupno na: http://www.aik-invest.hr/konkurentnost/mjerenje-konkurentnosti/indeks-globalne-konkurentnosti/ (18.09.2018.)

Danom tablicom istaknute su tri osnovne skupine, odnosno podindeksi ovoga indeksa, a misli se na osnovne uvjete, povećanje efikasnosti i inovacije te sofisticiranost. U svakom stupcu navedeni su faktori koji čine pojedini podindeks. Primjera radi, osnovne uvjete čine institucije, infrastruktura, makroekonomsko okruženje, zdravstvo i osnovno obrazovanje.

Spomenuto izvješće, svake godine određuje visinu ukupne konkurentnosti svake zemlje, koja je obuhvaćena istim. Pri tome, konačna ocjena konkurentnosti ovisi o sljedećim sastavnicama i njezinim elementima (Agencija za investicije i konkurentnost, 2018):

- uspješnost ekonomije: domaća ekonomija (bogatstvo, veličina, rast i prognoza), međunarodna trgovina, međunarodne investicije (financije i

investicije), zaposlenost i cijene;

- efikasnost vlade: fiskalna politika, javne financije, institucionalni okvir (državna učinkovitost i centralna banka), poslovno zakonodavstvo (Zakon o radu, otvorenost i regulacija) te socijalno okruženje;
- poslovna efikasnost: produktivnost i efikasnost, financije (tržište kapitala, efikasnost banaka i financijski menadžment), tržište rada (odnosi, vještine i troškovi), prakse upravljanja te stavovi i vrijednosti;
- infrastruktura: tehnološka infrastruktura, osnovna infrastruktura, obrazovna infrastruktura, znanstvena infrastruktura te zdravlje i okoliš.

Detaljnije o metodama i pristupima mjerenja konkurentnosti raspravalja se u narednom poglavlju rada. U okviru istoga, analiziraju se odabrani indeksi na međunarodnoj razini.

2. ANALIZA KONKURENTNOSTI HRVATSKOG GOSPODARSTVA PREMA ODABRANIM POKAZATELJIMA

Indikatori konkurentnosti način su njezina mjerenja ili kvantificiranja. Ovom se problematikom, to jest konkretnim istraživanjima u današnjici bavi veliki broj dionika, a prvenstveno se misli na specijalizirane organizacije. Djelom je o njima već bilo riječi, a u ovome poglavlju rada analiziraju se odabrani indeksi konkurentnosti, kao i uspješnost Hrvatske u tim mjerenjima.

2.1. Indeks globalne konkurentnosti (GCI)

Indeks globalne konkurentnosti (*engl. Global Competitiveness Indeks - GCI*) promatra se sa aspekta konkurentnosti kroz skup institucija, politika i čimbenika kojima se određuje produktivnost zemlje. Indeks globalne konkurentnosti (GCI) jedna je od odlično prihvaćenih ocjena globalne konkurentnosti u svijetu sukladno Svjetskom ekonomskom forumu (*engl. World economic forum*). Navedeni indeks je 2001. godine značajno unaprijeđen, sukladno promjena u međunarodnoj ekonomiji i suvremenom okruženju (Čavrak et al., 2011.).

O ovome istraživanju, kao i predmetnom indeksu, već je bilo riječi u prethodnom poglavlju, pri analizi faktora konkurentnosti. Kako bi njegov značaj i obuhvat bili jasniji, u ovome dijelu rada daju se rezultati posljednjeg istraživanja, uz poseban naglasak na hrvatsko gospodarstvo.

Izvješće o globalnoj konkurentnosti iz 2017. godine obuhvatilo je 137 zemalja svijeta. U istome je objavljeno kako je Hrvatska zauzela 74. mjesto, što je jednako kao i 2016. godine, a bolje nego 2015. godine kada se našla na 77 mjestu. U istome su specificirani svi oni stupovi, odnosno čimbenici konkurentnosti koji su najbolje ocijenjeni, kao i oni kritični (Agencija za investicije i konkurentnost, 2018).

Iako je Hrvatska ostvarila napredak u posljednje dvije godine, smatra se kako hrvatsko gospodarstvo na globalnoj razini stagnira, a u nekim područjima čak i nazaduje. Ono što je daleko zabrinjavajuće jest činjenica kako je riječ o vrlo

značajnim i poticajnim područjima, kada je riječ o unapređenju ekonomskog rasta i održivog razvoja.

Hrvatska je 2017. godine dobila prosječnu ocjenu od 4,19, a na njezino reduciranje u najvećoj mjeri su utjecale slabe ocjene u području razvoja institucija (pad za 13 mjesta), visokog obrazovanja i treninga (pad za 11 mjesta) i efikasnosti tržišta rada (pad za 7 mjesta). Sukladno tome, za predmetna područja, kao i ona ostala slabije ocjenjena, predlažu se dubinske reforme u što kraćem roku (Agencija za investicije i konkurentnost, 2018). Jedna od važnih preporuka je unapređenje radnog okruženja u Hrvatskoj, privlačenje inozemnih investicija, pokretanje proizvodnog potencijala, unapređenje rada i suradnje vodećih institucija te slično.

Hrvatska je u ovoj godini ostvarila napredak u područjima poput makroekonomskog okruženja (rast za 24 mjesta), zdravstva i osnovnog obrazovanja (napredak za 22 mjesta), tehnološke spremnosti (napredak za 4 mjesta) i veličine tržišta, gdje je ostvaren napredak za 1 mjesto (Agencija za inesticije i konkurentnost, 2018).

Već nekoliko godina za redom, najbolje rangirana držaa je Švicarska, a slijede SAD, Singapur, Nizozemska, Njemačka, Hong Kong, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Japan i Finska. Od zemalja s kojima je realno uspoređivati hrvatsko gospodarstvo treba istaknuti sljedeće (Tablica 2.).

Tablica 2. Referentne zemlje i Hrvatska

Zemlja	2017.	2016.
Češka	31.	31.
Poljska	39.	36.
Slovenija	48.	56.
Bugarska	49.	50.
Slovačka	59.	65.
Mađarska	60.	69.
Hrvatska	74.	74.
Albanija	75.	80.
Crna Gora	77.	82.
Srbija	78.	90.
Grčka	87.	86.

Izvor: Izrada autorice prema: Agencija za investicije i konkurentnost (2018.) Izvješće o globalnoj konkurenciji. Dostupno na: http://www.aik-invest.hr/konkurentnost/mjerenje-konkurentnosti/indeks-globalne-konkurentnosti/ (18.09.2018.).

Zaključuje se kako Hrvatska ima predispozicije za održiv i dugoročno profitabilan gospodarski razvoj, kao i unapređenje međunarodne konkurentnosti. Međutim, na tom putu i u okviru optimalne strategije potrebno je unaprijediti problematiku informiranosti dionika i suradnje među njima, razvoja svijesti o važnosti cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja, poticanja razvoja financijskog tržišta i tržišta rada, inovacija i investicijskih ciklusa te slično.

2.2. Godišnjak svjetke konkurentnosti (IMD)

Godišnjak svjetkse konkurentnosti prikazuje odnos zemalja svijeta te uspoređuje njihovu konkurentnost na temelju različitih indikatora, kao što su znanje, tehnologija i buduća spremnost. Godišnjak svjetske konkurentnosti izdaje Institut za razvoj menadžmenta (engl. *Institute of Management Development* – IMD) iz Laussane, a objavljuje se od 1989. godine. Republika Hrvatska prvi put je uključena u IMD 2006. godine, a 2007. godine svrstana je na 53. mjesto od 61. zemlje i regije, što je

relativno loš rezultat. Pregled ostvarenih rezultata hrvatskog gospodarstva u posljednjih nekoliko godina daje se u nastavku (Tablica 3.).

Tablica 3. Pregled indikatora Godišnjaka svjetske konkurentnosti za Hrvatsku u razdoblju od 2013. do 2017. godine

Faktori - 5 godina	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Prosjek	49	45	46	44	48
Znanje	50	49	46	45	50
Tehnologija	48	44	41	43	47
Buduća spremnost	49	47	52	50	46

Izvor: IMD (2018.) IMD World digital competitiveness yearbook 2017. Dostupno na: http://www.aik-invest.hr/wp-content/uploads/2018/01/world_digital_competitiveness_yearbook_2017.pdf (18.09.2018.).

Tablica 3. prikazuje indikatore Godišnjaka svjetske konkurentnosti za Hrvatsku u razdoblju od 2013. do 2017. godine. Iz promatrane tablice vidljivo je da Hrvatska u 2013. godini ima visoke pokazatelje, nakon čega u naredne tri godine pokazatelji imaju tendenciju opadanja, te se u posljednjoj promatranoj godini pokazatelji vraćaju na približno iste vrijednosti kao u prvoj godini razdoblja.

Konkretno, ovaj indeks analizira i rangira sposobnost neke države da usvoji digitalne tehnologije sukladno suvremenim trendovima i zahtjevima suvremene ekonomije te globalnog društva. Svrha usvajanja istih je poticanje primjene tehnologije u javnim uslugama, poslovnim modelima i društvu generalno. Indeks se strukturno i sadržajno temelji na tri osnovna stupa, a to su znanje, tehnologija i spremnost za budućnost (Agencija za investicije i konkurentnost, 2018). Svaki od njih sačinjen je od 3 podfaktora i ukupno 50 čimbenika ili kriterija i to redom (Agencija za investicije i konkurentnost, 2018):

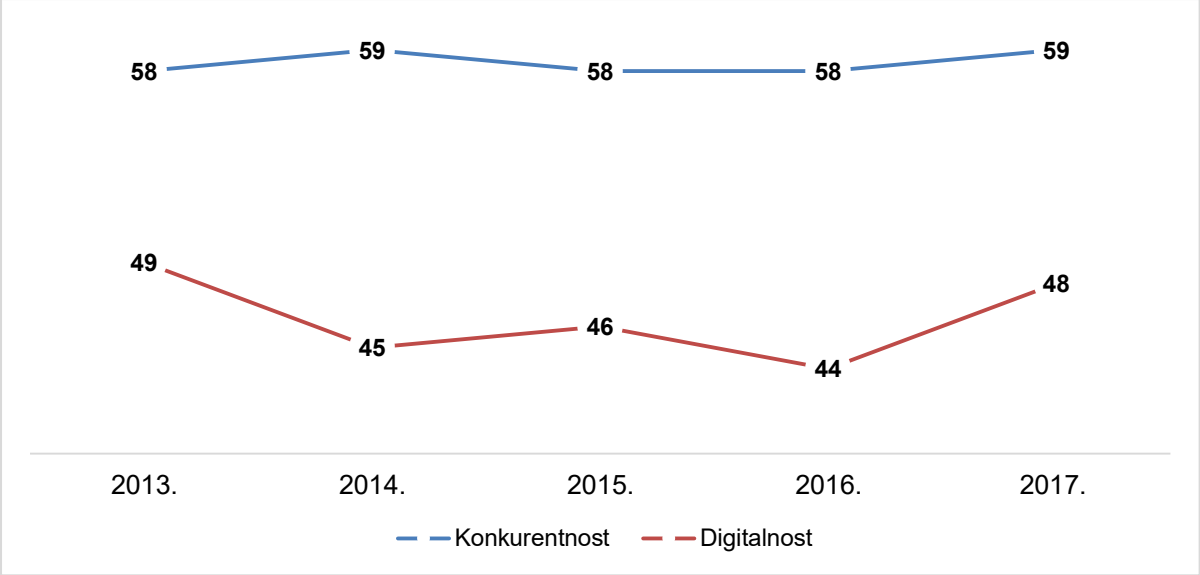
1. Znanje – odnosi se na nematerijalnu infrastrukturu koja naglašava proces digitalne transformacije kroz spoznaju, razumijevanje i učenje novih tehnologija;
2. Tehnološki faktor – procjenjuje cjelokupni kontekst kroz koji je omogućen razvoj digitalnih tehnologija (zakonodavni okvir u skladu s tehnologijom,

dostupnost kapitala za ulaganja i tehnološka infrastruktura);

3. Spremnost za budućnost – ispituje stupanj usvajanja tehnologije od strane vlade, gospodarstva i društva općenito.

Treba istaknuti kako aktualna zbivanja u Hrvatskoj ukazuju na pomake u kontekstu primjene tehnologije i tehnoloških dostignuća u svim segmentima poslovanja te svakodnevnog funkcioniranja društva. U nastavku se prikazuju rezultati ovoga mjerenja za Hrvatsku od 2013. do 2017. godine (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Pregled konkurentnosti i digitalnosti Hrvatske u razdoblju od 2013. do 2017. godine

Izvor: Izrada autorice prema: IMD (2018.) IMD World competitiveness center 2017. Dostupno na: *http://www.aik-invest.hr/wp-content/uploads/2018/01/world_digital_competitiveness_yearbook_2017.pdf* (19.09.2018.).

Grafikon prikazuje pregled konkurentnosti i digitalnosti Hrvatske u razdoblju od 2013. do 2017. godine. Iz predmetnog grafikona vidljivo je da se konkurentnost Republike Hrvatske sukladno Indeksu svjetske konkurentnosti IMF-a praktički zadržava na istoj vrijednosti u promatranim godinama, odnosno da se u posljednjoj promatranoj godini povećava za jedan bod. Digitalnost Republike Hrvatske u promatranim godinama varira te se u posljednjoj promatranoj godini približava vrijednosti iz prve promatrane godine.

Prema izvješću iz 2018. godine, na samom vrhu ove ljestvice nalaze se SAD, Kanada, Velika Britanija, Australia, Južna Koreja, Tajvan, Njemačka, Japan i Francuska. Hrvatska je pri tome zauzela nešto bolje mjesto, točnije napredovala je za ukupno 4 mjesta i smjestila se na 44. Pregled pojedinačnih ocjena daje se u nastavku (Tablica 4.).

Tablica 4. Faktori digitalne konkurentnosti Hrvatske 2018. godine

	2018.	**2017.**	**Promjena**
Ukupan rang na ljestvici	**44**	48	**+4**
Znanje	**43**	50	**+7**
Talent	59	59	0
Obuka i obrazovanje	36	41	+5
Koncentracija znanja	32	35	+3
Tehnologija	**49**	47	**-2**
Pravni okvir	55	52	**-3**
Kapital	52	52	0
Tehnološki okvir	43	40	-3
Spremnost za budućnost	**54**	56	**+2**
Usvajanje tehnologije	37	43	+6
Poslovna agilnost	63	62	-1
IT integracija	49	46	-3

Izvor: Izrada autorice prema: Agencija za investicije i konkurentnost (2018.) Svjetska ljestvica digitalne konkurentnosti. Dostupno na: http://www.aik-invest.hr/konkurentnost-mjerenje-konkurentnosti-imd-svjetska-ljestvica-digitalne-konkurentnosti/ (19.09.2018.).

Vidljivo je kako je Hrvatska u kontekstu ovoga indeksa, u promatranom razdoblju napredovala u brojnim područjima. Posebice se izdvajaju znanje, obuka i obrazovanje te koncentracija znanja. Najlošije su pri tome rangirani poslovna agilnost, talent i spremnost za budućnost.

2.3. Indeks ekonomskih sloboda

Indeks ekonomskih sloboda ili takozvani Heritage indeks ekonomskih sloboda zajednički izdaju The Heritage Foundation i The Wall Street Journal, a zasnovan je na analizi 10 specifičnih komponenti ekonomskih sloboda, i to: sloboda poslovanja, sloboda trgovine, fiskalna sloboda, rashodi vladinog sektora, monetarna sloboda, sloboda investiranja, financijska sloboda, prava vlasništva, odsustvo korupcije, sloboda rada i radne snage (Heritage foundation, 2018).

Tablica 5. Indeks ekonomskih sloboda

Sloboda poslovanja	broj procedura, vrijeme (dani), troškovi (% dohotka po kapitalu), licencije…
Trgovinske slobode	carinska stopa, necarinske zaprjeke…
Fiskalne slobode	najviša stopa poreza na dohodak, najviša stopa poreza na korupcijski dohodak
Državna potrošnja	državni izadaci kao % BDP-a…
Monetarne slobode	stabilnost cijena, kontorola cijena…
Slobode investiranja	Politike poticanja slobode investiranja (domaćih i inozemnih); ukupna investicijska klima
Financijske slobode	sigurnost bankarskog sektora…
Zaštita vlasničkih prava	transparentno zakonodoavstvo…
Oslobođenost od korupcije	pokazatelji derivirani iz indeksa percepcije korupcije
Slobodne na tržištu rada	fleksibilnost, sigurnost…

Izvor: Izrada autorice prema: Dragičević, M. (2012.): Konkurentnost - Projekt za Hrvatsku. Zagreb: Školska knjiga.

Republika Hrvatska se nalazi na 92. mjestu prema Indeksu ekonomskih sloboda (HF), sa indeksom od 61,0 (Heritage foundation, 2018). Pregled rezultata istoga za 2017. godinu slijedi u nastavku (Tablica 6.).

Tablica 6. Indeks ekonomskih sloboda (HF indeks) u 2017. godini

Rang	Zemlja	Indeks
1.	Hong Kong	90,2
2.	Singapur	88,8
3.	Novi Zeland	84,2
4.	Švicarska	81,7
5.	Australija	80,9
6.	Irska	80,4
7.	Estonija	78,8
8.	Velika Britanija	78,0
9	Kanada	77,7
10.	Ujedinjeni Arapski Emirati	77,6
91.	Bosna i Hercegovina	61,4
92.	**Hrvatska**	**61,0**
93.	Oman	61,0

Izvor: Izrada autorice prema: Heritage foundation (2018.). Heritage founation 2017. Dostupno na: *https://www.heritage.org/index/* (19.09.2018.).

Tablica 6. prikazuje Indeks ekonomskih sloboda (HF indeks) za 2017. godinu. Iz promatrane tablice vidljivo je da su najbolje rangirani Hong Kong, Singapur, Novi Zeland, Švicarska, Australija, Irska, Estonija, Velika Britanija, Kanada i Ujedinjeni Arapski Emirati. Republika Hrvatska nalazi se na 92. mjestu od ukupno 180 promatranih zemalja, što predstavlja nezavidan položaj za jednu državu članicu Europske unije. Ispred Hrvatske nalazi se Bosna i Hercegovina sa indeksom od 61,4, a slijedi Oman sa indeksom od 61,0. Daje se zaključiti kako Republika Hrvatska ima veoma nizak udio ekonomskih sloboda. Pretpostavka je da je navedeno ograničenje u ekonomskim slobodama ostavština socijalizma u kojemu se Republika Hrvatska nalazila, te da se odraz tog sistema i dalje upražnjava u javnom mijenju i institucijama Republike Hrvatske, što uvelike otežava i usporava budući rast i razvoj. Fiskalna i monetarna (ne)sloboda te nefleksibilno tržište rada kao faktori Indeksa ekonomskih

sloboda u Republici Hrvatskoj su na veoma lošoj razini. Ključne sastavnice za poboljšanje predmetnog indeksa trebaju se ogledati u liberalizaciji te uvođenju liberalnih poteza u hrvatsko gospodarstvo, liberalizaciji tržišta rada, smanjenju fiskalne represije te snižavanju stope korupcije.

2.4. Indeks lakoće poslovanja Svjetske banke (WB)

Indeks lakoće poslovanja Svjetske banke (WB) popularno se naziva *„Doing Business“*, a predstavlja godišnji izvještaj koji je kreiran od strane Svjetske banke te koristi metodologiju pokazatelja za ocjenu lakoće poslovanja u 10 tematskih područja. Koristi se od 2003. godine, a osnovna pretpostavka ovoga izvještaja je da određena ekonomska aktivnost zahtijeva stimulativnu zakonsku regulativu koja je uspostavljena na pravu vlasništva, predvidivosti ekonomskih interakcija, smanjenju troškova u rješavanju sporova te provođenju ugovornih obveza. PredmetnI indeks za cilj ima da zakonska regulativa obavljanja poslovanja bude efikasna, jednostavna u njezinoj implementaciji te dostupna svima. *„Doing Business“* izvještaj uključuje 190 zemalja svijeta.

Izvješća „Doing Bussines“ ukazaju na značaj uklanjanja nepotrebnih birokratskih aktivnosti za privatni sektor. Nejasna pravna pravila, nekonzistentna primjena, visoki troškovi i loša kvaliteta propisa pokazatelj su lošeg poslovnog okruženja. „Doing Business“ utječe na povećanje transparentnosti primjene propisa te potiče učinkovitost kroz pojednostavljenje procedura i snižavanje troškova. „Doing Business“ analizira glavne procedure koje u životnom ciklusu prolaze mali i srednji poduzetnici. U ukupnom rangu od 1. do 190., svih je 9 podindeksa potpuno ravnopravno. Ukupan indeks je prosječan postotni rang devet komponenti. Uvjeti poslovanja uključuju područja mjerena podindikatorima, a pokazuje se da su korelacija između podindeksa niske. Viši rang prema indikatorima Doing Business-a ukazuje na povoljniju poslovnu klimu i konkurentnost gospodarstva. Tablica 7. prikazuje uvjete poslovanja uključujući područja mjerenja podindikatorima.

Tablica 7. Poslovanje

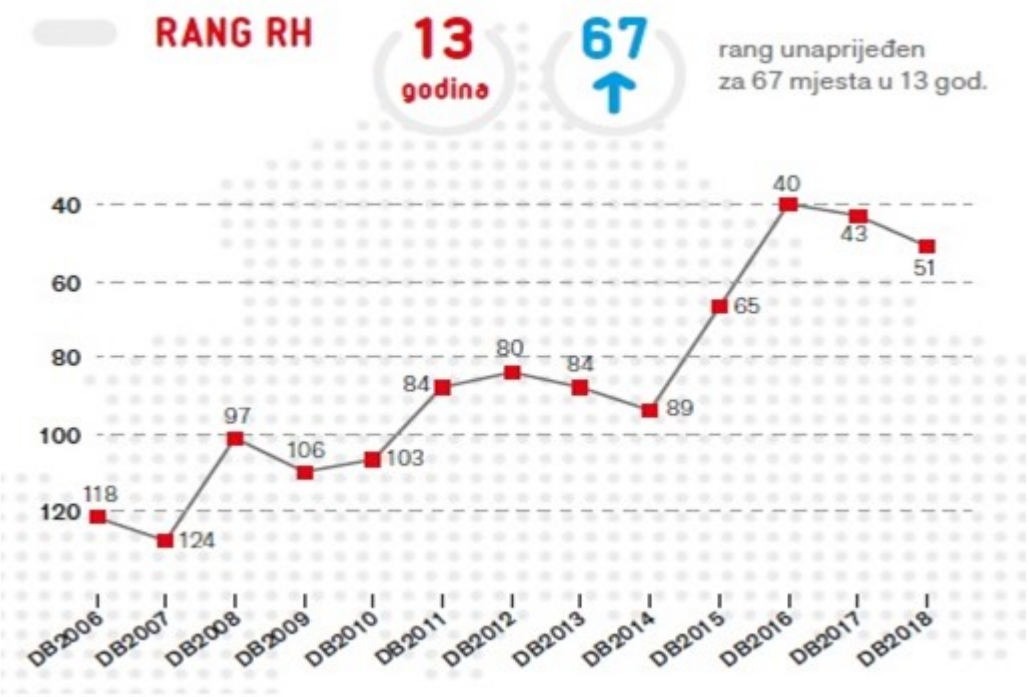
Područje	Mjerenje
započinjanje posla	procedure, vrijeme (dani), troškovi (% BND p.c.), minimalni kapital (% BND p.c.)
dobivanje građevinske dozvole	procedure, vrijeme (dani), troškovi (% BND p.c.)
registriranje vlasništva	procedure, vrijeme i troškovi transfera privatnog vlasništva
dobivanje kredita	indeks snage zakona i indeks dubine informacija o kreditima
zaštita investitora	indeks širine zaštite investitora
plaćanje poreza	broj poreza, vrijeme priprema povrata i plaćanja poreza, ukupni porezi kao % profita prije oporezivanja
međunarodna trgovina	dokumenti, vrijeme i troškovi uvoza i izvoza
provođenje ugovora	procedure, vrijeme i troškovi rješavanja trgovinskih sporova
zatvaranje tvrtke	stopa oporavka u slučaju stečaja

Izvor: Izrada autorice prema: Dragičević, M. (2012.): Konkurentnost - Projekt za Hrvatsku. Zagreb: Školska knjiga.

Prema posljednjem izvješću iz 2018. godine, najbolje rangirane zemlje su Novi Zeland, Singapur, Danska, Koreja, Hong Kong, SAD, Velika Britanija i Norveška. Hrvatska je zauzela 51. mjesto, iza susjedne Srbije i Crne Gore, koje su smještene na 43., odnosno 42. mjesto (Doing Business, 2018). Zbivanja u Hrvatskoj u proteklih nekoliko godina utjecala su na relativno unapređenje međunarodne pozicije njezina gospodarstva sukladno ovome indeksu. Posebice treba istaknuti promjene u poreznom sustavu, a misli se na poreznu reform u iz 2017. godine, kao i opće unapređenje poslovanja te ostalih područja, što nastupa s pridruživanjem Hrvatske

Europskoj uniji. Pregled rezultata ove države, sukladno predmetnom indeksu daje se u nastavku (Grafikon 2.).

Grafikon 2. Pozicija Hrvatske prema indeksu „Doing Business“ od 2006. do 2018. godine

Izvor: Agencija za investicije i konkurentnost (2018.) Izvješće „Doing Business“. Dostupno na: *http://www.aik-invest.hr/konkurentnost/mjerenje-konkurentnosti/indeks-lakoce-poslovanja/* (19.09.2018.).

Treba istaknuti kako je Hrvatska napredovala u području pokretanja poslovanja, ishođenja građevinske dozvole i uknjižbe vlasništva. Međutim, relativno niske ocjene već nekoliko godina za redom evidentne su u podučju dobivanja kredita, zaštite manjinskih ulagača, dobivanja električne energije, rješavanja insolventnosti i sporova te plaćanja poreza. Time se ujedno ukazuje na temeljna ograničenja u Hrvatskoj, a koja predstavljaju osnovne probleme na razini ovoga gospodarstva. Generalno je moguće govoriti o neefikasnosti javnoga sektora, lošoj kontroli poreznih obveznika, kao i pretjeranoj administraciji.

2.5. Kritički osvrt na odabrane indekse konkurentnosti

Analizom odabranih indeksa konkurentnosti potvrđuje se kako su isti korespodentni u mnogim područjima. Točnije, smatra se kako se odnose na mnoga slična područja, a ista obrađuju na uži ili širi način, ovisno o broji podindeksa koje obuhvaćaju.

Neovisno o ospsežnosti istih, smatra se kako su vrlo korisni za opći uvid dionika u stanje nekog gospodarstva, slabosti i snage, te prilike. Sukladno tome, vjeruje se da se isti trebaju koristiti kao polazište pri planiranju određenih gospodarskih ili ekonomskih aktivnosti, a jednako tako i pri planiranju razvoja nekog gospodarstva. Strategija razvoja gospodarstva neke države, za izradu analize stanja u gospodarstvu, kao i spoznaju prilika, trebala bi polaziti od ostvarenih rezultata tog gospodarstva, u kontekstu ovih mjerenja.

Evidentno je kako ovi indeksi imaju za cilj davanje smjernica ili preporuka za unapređenje konkurentnosti i razvijenosti nekog gospodarstva, a upravo te smjernice mogu biti pokretači vodećih promjena. U tom kontekstu, trebaju se sagledati kao opcionalni elementi ukupne strategije budućeg razvoja gospodarstva.

O optimalnosti pojedinog indeksa vrlo je teško govoriti sa sigurnošću, no vjeruje se kako najbolji uvid u trenutno stanje i međunarodni nastup nekog gospodarstva daju oni indeksi koji uključuju veći broj kvalitativnih i kvantitativnih podataka iz različitih područja. Sukladno tome, prvenstveno se prednost daje Indeksu globalne konkurentnosti.

Prema indeksu globalne konkurentnosti relativna pozicija Hrvatske varira iz godine u godinu, odnosno drži statičnu poziciju u izvještajima Svjetskog ekonomskog foruma. Takva situacija u pokazateljima konkurentnosti može se objasniti lošom strukturom hrvatskog gospodarstva, pri čemu se kreatori ekonomske politike nisu prilagodili tržišnim kretanjima. S obzirom na očekivane rezultate u budućnosti, Hrvatskoj će biti jako teško u kratkom roku povećati udio robnog izvoza u BDP-u, a otežavajuće

okolnosti za Hrvatsku su disperziranost gospodarske aktivnosti koja je također povezana s izvozom roba.

Godišnjak svjetske konkurentnosti (IMD) za 2018. godinu pokazuje pad za dva mjesta u odnosu na prošlu godinu. Dok ovogodišnje izvješće „IMD - Svjetska ljestvica konkurentnosti 2018.“ pokazuje pozitivan trend gdje se je Hrvatska poboljšala svoju poziciju za 4 mjesta u odnosu na predhodnu godinu.

Indeks ekonomskih sloboda pokazuje kako Hrvatska zaostaje u strukturnim ekonomskim reformama u odnosu ne susjedne zemlje. Hrvatske je i dalje u društvu bivših jugoslavenkih republika gdje je utjecaj bivšeg socijalizma i dalje moćan. Ključno je pitanje pozicioniranja Hrvatske u kompetitivnoj regiji Srednje Istočne Europe, gdje su provedene snažne liberalizacijske reforme, u odnosu na Jugoistočnu Europu gdje dominiraju zemlje bivše Jugoslavije i teško prevladane prošlosti.

Hrvatska pozicija prema indeksu lakoće poslovanja je godinama bila „zamrznuta“ u relativnim pomacima koji bi je učinili brže rastućim gospodarstvom jer su se neprestalno odgađale reforme koje bi sustav učinile učinkovitijim i konkurentnijim. Iako se ne može uspoređivati kretanje rangova Hrvatske po godinama prije 2016. godine zbog metodoloških promjena, mogu se usporediti odnosi rangova Hrvatske i prosjeka zemalja EU. Usporedba razlike u poredcima Hrvatske i EU10 pokazuje relativnu statičnost stoga su stope gospodarskog rasta u Hrvatskoj ograničavajuće.

3. REGIONALNA KONKURENTNOST REPUBLIKE HRVATSKE

Gospodarski razvoj kao širi pojam, te gospodarski rast kao uži pojam opisivanja ukupnog napretka nacionalnog gospodarstva i standarda života, pojmovi su od iznimnog javnog interesa. Razvojne kontroverze i burna ekonomska zbivanja u Hrvatskoj, od njezina osnivanja, odnosno osamostaljenja, do danas imale su značajan utjecaj na regionalnu konkurentnost u odnosu na ostale usporedive zemlje. Predmetno poglavlje prikazati će regionalnu konkurentnost Republike Hrvatske, ponajprije proučavajući povijesni pregled razvoja konkurentnosti te definirajući cilj praćenja konkurentnosti, a zatim uspoređujući indikatore makroekonomskih performansi Republike Hrvatske u odnosu na zemlje Europske unije, koje su pristupile istoj u okviru velikog proširenja iz 2004. godine (EU-13).

3.1. Regionalna konkurentnost kroz povijest

Područje u kojemu se regionalna ekonomska politika dovodi do provedbe jest regija. Ona označava prostor koji je, unatoč raznoraznim čimbenicima koji se provode na njima (gospodarski, ekonomski, socijalni, prirodni, kulturni, ekološki i drugi), po određenim obilježjima homogen te u tom smislu čini određenu cjelinu na promatranom geografskom prostoru.

Regija se definira s dva aspekta, u užem i širem smislu. Uži smisao predstavlja regiju kao određeni prostora unutar nacionalnih granica, dok širi smisao definira regiju kao svaki prostor koji ne treba nužno biti unutar nacionalnih granica te koji ima određeno prepoznatljivo obilježje koje je specifično za određeni zemljopisni prostor. Regije današnjice su pod sve većim pritiskom konkurencije, čemu iznomno doprinosi globalizacija. Izraženija globalizacija i europske integracije sve više ugrožavaju identitet svake regije ponaosob, kao i tradicionalne te kulturne vrijednosti na kojima počiva regija (Oliva i Paliaga, 2015.).

Za potrebe istraživanja ove problematike, treba istaknuti kako su regionalna i nacionalna konkurentnost osnovni ciljevi ekonomske politike neke zemlje. Međutim,

danas se javljaju ozbiljne i sve brojnije rasprave u definiranju modaliteta mjerenja i odgovarajućih pokazatelja regionalne konkurentnosti. Iako se korijeni analize regionalne konkurentnosti naziru u doba prvih gradova-država, teorijski okvir ekonomske analize ovoga pojma razvija se tek 80-ih godina 20. stoljeća ili s pojavom suvremenoga doba (Tijanić, 2010).

Kada je riječ o prvoj regionalizaciji Hrvatske, misli se na podjelu Kraljevine Jugoslavije 1929. godine, kada dolazi do brisanja povijesnih nacionalnih granica, razbijanja nacionalne homogenosti, negiranja nacionalnih interesa i ekonomske suverenosti država. Pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća ukidaju se kotarevi i reorganiziraju se općine kao osnovni instituti lokalne uprave i samouprave. Nadalje, regije za plansko razdoblje od 1966. do 1970. godine činile su podlogu za sve buduće raspodjele Hrvatske, sve do 1990. godine. U tom razdoblju postojale su četiri makroregije, Slavonska, Srednje-hrvatska, Primorsko-lička i Dalmatinska. Od 1976. do 1990. godine utvrđuju se zajednice općina koje predstavljaju novu regionalnu podjelu Hrvatske, a odnose se na 427 općina u 20 županija i Grad Zagreb (Čavrak et al., 2011).

U kontekstu povijesnih zbivanja na hrvatskom teritoriju, treba uočiti kako je Hrvatska u bivšoj Jugoslaviji imala neto akumulaciju od oko 10% društvenog proizvoda, što joj je omogućavalo prosječni rast od oko 4% prosječno godišnje. Hrvatska je 1952. godine mogla izdvojiti za bruto investicije oko 20% društvenog proizvoda, dok je za neto investicije bila spremna izdvojiti spomenutih 10% društvenog proizvoda. U razdoblju od 1957. do 1989. godine vidljiva je veća regionalna konkurentnost Hrvatske u odnosu na ostale savezne republike Jugoslavije. Također, tijekom posljednje dekade 20. stoljeća Hrvatska je uz Sloveniju bila najbolje pripremljena za tranziciju prema tržišnom gospodarstvu od svih zemalja srednje i istočne Europe (Družić i Sirotković, 2002.).

Republika Hrvatska 1. srpnja 2013. godine ulazi u sastav Europske unije, kao njezina 28. članica. Pristupom Hrvatske Europskoj uniji hrvatsko gospodarstvo stalo je pred mnoge izazove jer se našlo na velikom europskom tržištu koji nosi svoje izazove. Samim time mnoge akcije odrazile su se na konkurentnost. Hrvatska ovim činom biva

podijeljena na dvije NUTS 2[3] regije, koje se uspoređuju s ostalim regijama u Europskoj uniji, ali i šire (Maletić et al. 2016.).

3.2. Važnost praćenja regionalne konkurentnosti u kontekstu konkurentnosti gospodarstva

Cilj i uloga praćenja regionalne konkurentnosti je procjena kvalitete poslovnog okruženja i gospodarskog sektora te njihove interakcije. Regionalna konkurentnost govori o kvaliteti zastupljenih faktora, institucija i politika koji svojom isprepletenošću imaju različiti utjecaj na održivu produktivnost u nekoj regionalnoj ili upravnoj cjelini, a time i na razini čitavog gospodarstva.

Mjerenje regionalne konkurentnosti predstavlja iznimno zahtjevan i složen zadatak ponajprije zbog problema prikupljanja i evaluacije podataka na regionalnom području. Velik broj determinanti utječu na regionalnu konkurentnost. Pri mjerenju se koriste razne metode, ali i relevantni pokazatelji, metode analize i modeli regionalne konkurentnosti. (Tijanić, 2010.).

Informacijska osnovica koja služi za praćenje razvijenosti dijelova Republike Hrvatske, primjerice županija, gradova i općina, sužava se kako se smanjuje upravna razina. Pokazatelji razvijanosti u većini slučajeva odnosili su se na razine županija, a temeljili su se na BDP-u i nezaposlenosti. Uvođenjem indeksa razvijenosti 2010. godine, te njegovom izmijenjenom izdanju od kraja 2017. godine, uspoređuje se stupanj razvijenosti svake pojedine općine/grada u Republici Hrvatskoj.

Cilj je vrednovanja regionalne konkurentnosti bolja mogućnost ulaganja određenih resursa u slabije razvijena područja te postupno izjednačavanje, odnosno makar približavanje slabije razvijenih dijelova s više razvijenim. Navedenim indeksom razvijenosti dobiva se uvid u stanje razvijenosti glavnih područja konkurentnosti te se prepoznaju potencijali, ali i ograničenja konkurentskih sposobnosti te uzroci, a sve

[3] NUTS klasifikacija, odnosno Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku (*franc. Nomenclature des unites territoriales statistiques, NUTS)* ili Zajedničko razvrstavanje teritorijalnih jedinica za statistiku predstavlja regionalna područja u Europskoj uniji određena radi lakšeg prikupljanja, obrade i objavljivanja usklađenih regionalnih statističkih podataka. Hijerarhijski je to sustav usmjeren ka intervenciji u kontekstu kohezijske politike Europske unije i socijalno-ekonomskoj analizi regija (Maletić et al. (2016.).

poradi praćenja i vođenja uravnotežene te dugoročno održive regionalne razvojne politike, koja obavezno mora biti komplementarna s predodređenom regionalnom politikom Europske unije.

Đulabić (2007) smatra da cilj regionalne ekonomske politike Europske unije predstavlja aktivnu razvojnu politiku koja nastoji zaustaviti i spriječiti daljnje širenje nejednakosti u stupnju razvoja među različitim dijelovima Europske unije. Regionalnom ekonomskom politikom nastoji se omogućiti slabije razvijenim područjima da konvergiraju i konkuriraju razvijenijim područjima, te da se uključe u gospodarske tokove kao aktivni sudionici. S obzirom na činjenicu da Europska unija ima veoma bogatu teritorijalnu diferenciranost, regionalna politika predstavlja jednu od najvažnijih područja ekonomske politike Europske unije.

3.3. Indeks razvijenosti

Uobičajeni način tipologije područja prema razvijenosti ili prema različitim specifičnostima u svome radu objašnjava Bogunović (2001) koji kaže da je najčešća podjela na razvijena i nerazvijena područja, ali je ipak strukturna heterogenost razvijenih i nerazvijenih područja sve više u teoriji i praksi uključivala i raznorazne druge termine poput depresivnih područja, prenapučenih, depopulacijskih područja, područja u zaostajanju i slično. Strukturu gospodarski slabije razvijenih područja ponajprije obilježavaju nepostojanje ili početak industrijalizacije, visoki udio primarnog sektora kao i poljoprivrednog stanovništva te posljedično nerazvijen tercijarni sektor.

Jedinice područne (regionalne) samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti u (MRRFEU, 2018):

- Skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u drugoj polovini ispodprosječno rangiranih jedinica područne (regionalne) samouprave: Bjelovarsko-bilogorska županija, Brodsko-posavska županija, Ličko-senjska županija, Sisačko-moslavačka županija, Virovitičko-podravska županija i Vukovarsko-srijemska županija;
- Skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u prvoj polovini ispodprosječno rangiranih jedinica područne (regionalne) samouprave: Karlovačka županija, Koprivničko-križevačka

županija, Krapinsko-zagorska županija, Osječko-baranjska županija, Požeško-slavonska županija i Šibensko-kninska županija;

- Skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u drugoj polovini iznadprosječno rangiranih jedinica područne (regionalne) samouprave: Međimurska županija, Splitsko-dalmatinska županija, Varaždinska županija i Zadarska županija;
- Skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u prvoj polovini iznadprosječno rangiranih jedinica područne (regionalne) samouprave: Dubrovačko-neretvanska županija, Grad Zagreb, Istarska županija, Primorsko-goranska županija i Zagrebačka županija.

U povlačenju sredstava Europskih strukturnih i investicijskih fondova kao jedan od kriterija odabira uzima se indeks razvijenosti općine provedbe ulaganja. Predmetnim kriterijem daje se prednost slabije razvijenim područjima, odnosno projektima koji se provode u općinama koje su razvrstane u ispodprosječne razvijene. Navedenom regionalnom politikom planira se razvoj opustošenih ruralnih područja čime bi se provela revitalizacija slabije razvijenih jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj.

U Hrvatskoj je na snazi i novi model izračuna indeksa razvijenosti na županijskoj razini, koji je predstavljen hrvatskoj javnosti 2017. godine. isti je predložen i usvojen u svrhu učinkovitijeg i efikasnijeg planiranja i upravljanja razvojem Hrvatske, a time i unapređenja konkurentnosti predmetnog gospodarstva. Dotadašnja višegodišnja iskustva ukazala su na potrebu preispitivanja prethodno opisanog modela izračuna indeksa razvijenosti, točnije metodološkog okvira za ocjenjivanje i razvrstavanje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u razvojne skupine. Prema mišljenju vodećih dionika, prethodni model nije jednak prema svim županijama, odnosno ističe se određenim manjkavostima, uslijed čega dolazi do nejednakog tretmana županija, neujednačenih državnih potpora i pomoći i redom dalje.

Novi model izračuna indeksa razvijenosti županija donijeo je stanovite promjene u demografskoj komponenti, pri čemu se uvodi indeksa starenja, te nastupa izmjena stupnja obrazovanosti koje se sada utvrđuje tercijarnim obrazovanjem. To je utjecalo na kvalitetnije mjerenje strukturnih i dinamičkih obilježja kretanja stanovništva u lokalnim i županijskim jedinicama. Također, otklonjen je problem utjecaja statističkih

obilježja odabranih pokazatelja na konačnu vrijednost indeksa razvijenosti, a to je utjecalo na pravednije razvrstavanje općina, gradova i županija u razvojne skupine (ESI fondovi, 2018).

Ovaj model predlaže novo razvrstavanje ovih jedinica u razvojne skupine na sljedeći način (ESI fondovi, 2018):

- 8 skupina – 4 iznadprosječne i 4 ispodprosječne skupine za gradove;
- 4 skupine – 2 iznadprosječne i 2 ispodprosječne skupine za županije;
- Status potpomognutih područja imaju sva područja ispod prosjeka razvijenosti Hrvatske.

Ovim se modelom zapravo povećava broj gradova i općina potpomognutih područja s 264 na 304, što znači da dodatnih 40 jedinica pripada ovoj skupinu potpomognutih područja. Indeks se temelji na mjerenju sljedećih pokazatelja (ESI fondovi, 2018):

- ekonomski pokazatelji – prosječne stope nezaposlenosti, zaposlenosti i dohotka po stanovniku;
- fiskalni pokazetelji – bruto operativni rezultat (BOP), neto operativni rezultat, rasodi za kapitalna ulaganja/prihodi poslovanja, prosječni izvorni prihodi, prosječni izvorni prihodi po stanovniku;
- demografski pokazatelji – opće kretanje stanovnika, broj stanovnika, gustoća stanovništva, indeks starenja, udio obrazovanog stanovništva SSS, udio obrazovanog stanovništva VSS,r adno sposobno stanovništvo;
- ostali pokazatelji – udaljenost od središta županije i grada Zagreba u km, površina.

Kako bi isto bilo jasnije, u nastavku slijedi pregled vrijednosti županija u kontekstu predmetnog modela (Tablica 8.).

Tablica 8. Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti prema novom modelu izračuna na županijskoj razini (razdoblje 2014.-2016.)

	Županija	Razvojna skupina županije	Indeks razvijenosti županije	Vrijednosti osnovnih pokazatelja za županiju						Vrijednosti standardiziranih pokazatelja za županiju					
				Prosječni dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva (2015./2006.)	Indeks starenja (2011.)	Stupanj obrazovanja (VSS, 20-65) (2011.)	Prosječni dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva (2015./2006.)	Indeks starenja (2011.)	Stupanj obrazovanja (VSS, 20-65) (2011.)
1	Grad Zagreb	4	117,758	44.733,21	6.232,49	0,1007	103,10	119,9	0,3935	130,94	123,54	110,89	116,18	99,45	132,24
2	Istarska	4	108,970	35.191,17	5.535,63	0,0654	101,17	136,8	0,2250	113,17	118,37	117,11	112,79	90,84	106,28
3	Dubrovačko-neretvanska	4	108,580	30.904,76	4.846,62	0,1323	101,07	109,4	0,2618	105,19	113,28	105,30	112,60	104,03	111,94
4	Zagrebačka	4	105,890	32.579,23	3.222,84	0,1079	100,54	100,1	0,1678	108,31	101,22	109,61	111,66	108,50	97,47
5	Primorsko-goranska	4	105,278	35.367,41	5.229,00	0,1141	96,91	155,3	0,2747	113,50	116,10	108,52	105,25	81,93	113,94
6	Zadarska	3	104,654	26.630,15	3.908,88	0,1200	102,30	117,4	0,2065	97,23	106,31	107,48	114,78	100,18	103,75
7	Splitsko-dalmatinska	3	103,930	28.190,12	3.476,57	0,1923	99,75	102,3	0,2472	100,13	103,10	94,71	110,28	107,44	109,70
8	Varaždinska	3	101,713	28.714,71	2.387,25	0,0974	95,45	107,3	0,1628	101,11	95,02	111,46	102,67	105,04	96,70
9	Međimurska	3	100,502	24.835,25	2.077,08	0,1164	97,99	91,8	0,1357	93,89	92,72	108,10	107,17	112,50	92,68
10	Krapinsko-zagorska	2	98,976	28.783,48	2.092,17	0,1135	93,73	112,6	0,1266	101,24	92,84	108,52	99,65	102,49	91,13
11	Koprivničko-križevačka	2	98,493	24.587,95	2.703,28	0,1370	93,24	110,5	0,1403	93,43	97,37	104,48	98,77	103,50	94,47
12	Šibensko-kninska	2	97,041	27.315,29	3.283,90	0,1622	91,58	146,1	0,1944	98,51	101,67	100,02	95,84	86,36	101,57
13	Osječko-baranjska	2	96,009	26.216,25	2.271,75	0,2369	91,90	106,3	0,1749	96,46	94,17	86,85	96,41	105,52	98,57
14	Karlovačka	2	95,191	29.715,33	2.547,26	0,1728	88,93	149,0	0,1836	102,97	96,21	98,16	91,16	84,97	99,91
15	Požeško-slavonska	2	93,947	22.925,23	1.550,25	0,1814	87,42	99,2	0,1429	90,33	88,82	96,63	88,49	108,94	93,64
16	Brodsko-posavska	1	93,449	22.105,97	1.550,91	0,2143	90,09	96,5	0,1342	88,81	88,82	90,84	93,21	110,24	92,30
17	Bjelovarsko-bilogorska	1	92,576	23.529,44	1.911,61	0,2246	89,02	114,9	0,1310	91,46	91,50	89,01	91,31	101,38	91,81
18	Ličko-senjska	1	92,387	27.401,26	3.392,29	0,1696	86,29	166,0	0,1596	98,67	102,48	98,72	86,50	76,78	96,22
19	Vukovarsko-srijemska	1	91,992	22.256,51	1.627,30	0,2431	88,41	98,3	0,1320	89,09	89,39	85,76	90,24	109,27	91,96
20	Sisačko-moslavačka	1	91,701	27.197,16	2.502,17	0,2461	85,20	131,1	0,1481	98,29	95,88	85,22	84,58	93,58	94,45
21	Virovitičko-podravska	1	90,666	21.297,29	1.872,32	0,2613	88,54	103,3	0,1145	87,30	91,21	83,53	90,48	106,96	89,27

Izvor: MRRFEU (2018.) Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti 2018. Dostupno na: https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/vrijednosti-indeksa-razvijenosti-i-pokazatelja-za-

izracun-indeksa-razvijenosti-2018/3740 (19.09.2018.).

Slika prikazuje vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti prema novom modelu izračuna na županijskoj razini. Kao vrijednosti osnovnih pokazatelja uzeti su sljedeći pokazatelji: prosječan dohodak po stanovniku, prosječni izvorni prihodi po stanovniku, prosječna stopa nezaposlenosti, opće kretanje stanovništva, indeks starenja te stupanj obrazovanja (VSS, 20-65). Iz navedenog je vidljivo kako je najrazvijenija regionalna samouprava Grad Zagreb, dok je najnerazvijenija Virovitičko-podravska županija. Županije koje se nalaze iznad općeg prosjeka razvijenosti Hrvatske su, pored Grada Zagreba, Istarska, Dubrovačko-neretvanska, Zagrebačka i Primorsko goranska županija (skupina 4), te Zadarska, Splitsko-dalmatinska, Varaždinska i Međimurska županija (skupina 3). U skupinu 2, ispod prosjeka razvijenosti Hrvatske svrstane su Krapinsko-zagorska, Koprivničko-križevačka, Šibensko-kninska, Osječko-baranjska, Karlovačka i Požeško-slavonska županija. Najslabije razvijene županije nalaze se u skupini 1, a to su Brodsko-posavska, Bjelovarsko-bilogorska, Ličko-senjska, Vukovarsko-srijemska, Sisačko-moslovačka i Virovitičko-podravska županija.

3.4. Regionalni indeksa konkurentnosti

Regionalni indeks konkurentnosti prati i ocjenjuje konkurentnost triju regija NUTS2 te konkurentnost svih hrvatskih županija (NUTS3), koje su razvrstane u tri regije, Sjeverozapadnu, Središnju i Istočnu (Panonsku) regiju i Jadransku regiju. Indekst se temelji na 8 osnovnih faktora, odnosno stupova konkurentnosti, koji su razvrstani na sljedeći način (UNDP, 2018):

- Poslovno okruženje – demografija, zdravlje i kultura, obrazovanje, osnovna infrastruktura i javni sektor, poslovna infrastruktura;
- Poslovni sektor – investicije i poduzetnička dinamika, razvijenost poduzetništva, ekonomski rezultati, razina i dinamika.

U usporedbi s indeksom konkurentnosti, može se zaključiti kako je ovaj indeks nešto općenitijeg karaktera, a time i jednostavniji za praćenje. Poseban naglasak on postavlja na poslovanje, odnosno poduzetništvo, kao generator ekonomskog razvoja

i konkurentnosti. Čak se i u skupini posovnog okruženja gotovo svaki kriterij izravno povezuje s navedenim, što dodatno intenzivira usmjerenost ovoga indeksa.

S gledišta metodološkog okvira, ističe se da se cjelokupni istraživački pristup temelji na metodama i istraživanjima Svjetskoga gospodarskog foruma i Instituta za razvoj menadžmenta. Pri tome, u obzir se uzimaju raspoloživost podataka u svezi navedenih jedinica na razini Hrvatske.

Osim što se ovim istraživanjem rangiraju i uspoređuju županije i ostale jedinice, ujedno se ukazuje na temeljne snage i slabosti pojedine županije. Pored toga, ono koristi potrebama različitih skupina dionika, a u svrhu boljeg iskorištavanja realnog potencijala županija i zadovoljenja interesa svih dionika. Također, indek doprinosi i investicijskim pothvatima, kao i kontinuiranom praćenju i unapređenju konkurentnosti regija i županija, a time i čitavog hrvatskog gospodarstva.

U nastavku se daje komparativni pregled rezultata ovoga indeks za navedena razdoblja (Tablica 9.).

Tablica 9. Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2007., 2010. i 2013. godine

Županija	2013.	2010.	2007.
Grad Zagreb	1	2	1
Varaždinska	2	1	4
Istarska	3	3	3
Međimurska	4	4	2
Primorsko-goranska	5	7	6
Zadarska	6	6	9
Zagrebačka	7	5	5
Koprivničko-križevačka	8	12	7
Splitsko-dalmatinska	9	8	8
Dubrovačko-neretvanska	10	9	10
Osječko-baranjska	11	13	14
Krapinsko-zagorska	12	11	15
Karlovačka	13	14	12
Šibensko-kninska	14	10	13
Bjelovarsko-bilogorska	15	15	11
Brodsko-posavska	16	16	18
Ličko-senjska	17	18	19
Virovitičko-podravska	18	17	17
Sisačko-moslovačka	19	19	16
Vukovarsko-srijemska	20	20	21
Požeško-slavonska	21	21	20

Izvor: Izrada autorice prema: Single, S., Gable, J. (2018.) Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2013. Dostupno na: http://konkurentnost.hr/wp-content/uploads/2018/01/RIK2013_finalno_07072014.pdf (19.09.2018.).

Prema danim podacima vidljive su konkretne promjene u konkurentnosti pojedinih županija Hrvatske. Pored oscilacija ovih vrijednosti, treba istaknuti kako su na samom vrhu, u svim razdobljima mjerenja, Grad Zagreb, Varaždinska, Istarska i

Međimurska županija. Sukladno tome, vidljive su konkretne razlike između rezultataovoga istraživanja i novoga modela mjerenja regionalne razvijenosti u Hrvatskoj. Te razlike odnose se na rangiranje Varaždinske i Međimurske županije, kao i nekih ostalih. Nakon ovih županije, slijede Primorsko-goranska, Zagrebačka i Zadarska, dok su najlošije rangirane Vukovarsko-srijemska i Požeško-slavonska.

3.5. Kritički osvrt

Provedenim istraživanjem ukazuje se kako se danas primijenjuju različiti modeli kvantificiranja konkurentnosti. Riječ je o svojevrsnim indeksima koji uključuju veći ili manji broj kriterija, odnosno čimbenika. Među poznatijima je svakako Indeks globalne konkurentnosti koji mjeri Svjetski ekonomski forum.

Uspoređujući navedene indekse ili predmetna mjerenja, može se zaključiti kako se oni uglavnom, više ili manje, koncentriraju na jednake ili slične pokazatelje. Ovisno o heterogenosti istih, moguće je govoriti o njihovoj pouzdanosti.

Hrvatska se generalno u gotovo svim indeksima međunarodnog ili globalnog karaktera nalazi oko sredine, uzimajući u obzir ukupan broj zemalja koje su obuhvaćene istraživanje. Promatrajući hrvatsko gospodarstvo u razdoblju nakon ekonomske krize iz 2008. godine daje se uočiti silazan trend konkurentnosti uz manje oscilacije. Točnije, smatra se kako je on prisutan sve do posljednje 2,3 godine, kada je, sukladno pojedinim indeksima konkurentnosti i provedenim promjenama u hrvatskoj, moguće govoriti o blagom oporavku ovoga gospodarstva.

Od uključivanja Hrvatske u rangiranje Svjetskog gospodarskog foruma, Republika Hrvatska konstantno pada te se 2014. godine našla na nezavidnom 77. mjestu. Međutim, treba naglasiti kako je tijekom posljednje dvije godine ona unaprijedila svoju poziciju i našla se na 74 mjesto, obje godine za redom. Unatoč blagom oporavku, identificirana su brojna područja koja je potrebno značajno unaprijediti, a posebno se misli na one ekonomske i poslovne indikatore.

Na temelju Indeksa digitaliziranosti, to jest ostvarenih rezultata Hrvatske tijekom

posljednjih nekoliko godina, vidljivo je da je država ostvarila također blagi napredak u posljednjih 3-4 godine. to ukazuje na ulaganja u digitalizaciju poslovanja, kao i opće korištenje tehnologije i tehnološki dostignuća u poslovne i ine svrhe. Pri tome su vrlo dobro ocijenjeni znanje i naklonjenost obrazovanju, dok su loše ovijenjeni talent, poslovna agilnosti spremnost na budućnost.

Smatra se, pored navedenoga, kako je vrlo značajan ograničavajući čimbenik konkurentnosti hrvatkog gospodarstva neujednačen regionalni razvoj. Naime, ovo obilježe uzima se kao uzročnik slabe konkurentnosti ovoga gospodarstva, ali ujedno i kao rezultat ostalih ograničenja. Riječ je o dugogodišnjem hrvatskom problemu za koji se kontinuirano potražuju optimalna rješenja, no konkretan napredak nije evidentan.

Značajan korak u kontelkstu uravnoteženja regionalnog razvoja u Hrvatskoj je uvođenje novog modela mjerenja regionalne razvijenosti, koji županije razvrstava u dvije skupine iznad i ispod prosjeka razvijenosti Hrvatske. Sukladno tome, sve županije ispod ovoga prosjeka imaju jednaki tretman u domeni pomoći države i poticanja njihova razvoja pa se očekuje da će isti doprinijeti unapređenju postojećeg stanja.

ZAKLJUČAK

Pojam međunarodne konkurentnosti u znanstvenoj se literaturi pojavljuje relativno kasno, početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća, ukazujući u većoj mjeri na veći značaj relativnih naspram apsolutnih performansi zemlje. Liberalnost međunarodne razmjene dobara i financijskih tokova, isto kao i suvremeniji te cjenovno pristupačniji kanali distribucije dobara, usluga i informacija, u velikom značaju mijenjaju definiciju komparativnih prednosti i konkurentnosti.

Indikatori konkurentnosti odnose se na način konkretiziranja konkurentnosti te njezino znanstveno uobličavanje kroz određene varijable. Oni trebaju biti jasno određeni te objektivni i kvantitativno prikazani. Konkurentnost određene zemlje ovisi o više faktora, a način mjerenja konkurentnosti određuje se indikatorima.

Analizom rezultata odabranih indeksa konkurentnosti, odnosno modela koji se koriste na međunarodnoj razini, utvrđeno je kako se Republika Hrvatska u posljednjih nekoliko godina uglavnom nalazi u skupini srednje konkurentnih zemalja. Pri tome se misli kako se ista svrstava uglavnom u sredini ljestvice. Ovisno o indeksu koji se koristi identificirana su osnovne snage i slabosti ovoga gospodarstva. Vidljivo je također kako Hrvatska u posljednje 2-3 godine blago napreduje, u kontekstu međunarodne konkurentnosti, no kako bi dodatno ojačala svoju poziciju potrebno je provesti još niz promjena i konkretnih reformi. Pri tome se misli na poslovno okruženje, investicijsku klimu, suradnju dionika i slična područja.

Kako bi se Hrvatska približila prosječnoj razini konkurentnih država srednje i istočne Europe, privukla investicije, potaknula izvoz isamim time utjecala na gospodarski rast potrebna je sustavna reforma. Sustavne reforme trebaju rezultiranjem stvaranjem povoljne investicijske klime te u poslovnom okruženju trebaju osigurati pravnu predvidljivost, administrativnu učinkovitost, transparentnost na nacionalnoj i lokalnoj razini, poticati inovacije, istraživanje i razvoj te ulaganja u ljudski kapital.

Regionalna konkurentnost značajni je činitelj ukupne konkurentnosti gospodarstva, kao što je i potvrđeno na primjeru Hrvatske. Cilj vrednovanja regionalne konkurentnosti je bolja mogućnost ulaganja resursa u slabije razvijena područja te postupno sukcesivno izjednačavanje slabije razvijenih regija s razvijenijim. Kao alat vrednovanja regionalne konkurentnosti koristi se indeks razvijenosti regija i/ili jedinica lokalne samouprave kako bi se utvrdio stvarno stanje razvijenosti regionalnih, odnosno lokalnih teritorijalnih jedinica neke zemlje.

Hrvatska se dugo godina suočava s ozbiljnim problemom neujednačenog razvoja županija, a upravo to biva jedan od osnovnih problema ukupne konkurentnosti njezina gospodarstva. Vjeruje se kako slabije razvijene i nerazvijene županije Hrvatske imaju kvalitetne resurse i izniman potencija, no isti nije na adekvatan način prepoznat i valoriziran. Rješenja ovoga problema u budućnosti mogao bi dati novi model mjerenja regionalne razvijenosti, koji ima za cilje ravnomjerno poticati slabije razvijene županije. Osim toga, vrlo je važno provesti obuhvatan sustav informiranja i obrazovanja dionika, unaprijediti njihovu participaciju i suradnju, te potaknuti proizvodnost i poslovnost u slabije razvijenim i nerazvijenim regijama Hrvatske.

Republika Hrvatska doprinijela bi razvoju konkurentnosti na makrorazini ukoliko bi se posvetila pažnja rješavanju problema na mikrorazini. Povećanjem regionalne konkurentnosti, odnosno stabilizacijom slabije razvijenih jedinica lokalne i regionalne uprave i samouprave, doprinijelo bi se razvoju države na makrorazini. Navedeno bi dovelo do povećanja ostalih ekonomskih varijabli te stabilizacije gospodarstva u cjelini.

LITERATURA

Knjige

1. Bezić, H. (2008.): Tehnološka politika i konkurentnost. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet Rijeka.
2. Bogunović, A. (2001.): Ekonomske integracije i regionalna politika. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“ u Puli, Mikrorad d.o.o. Zagreb.
3. Borozan, Đ. (2006.): Makroekonomija, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Osijek: Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku.
4. Čavrak, V. et al. (2011.): Gospodarstvo Hrvatske. Zagreb: Politička kultura, Zagreb.
5. Dragičević, M. (2017.): Konkurentnost – Projekt za Hrvatsku. Školska knjiga, Zagreb.
6. Družić, I. i Sirotković, J. (2002.): Uvod u hrvatsko gospodarstvo. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: Politička kultura
7. Đulabić, V. (2007.): Regionalizam i regionalna politika. Zagreb: Društveno veleučilište Zagreb.
8. Maletić, I. et al. (2016.): EU projekti – od ideje do realizacije. Zagreb: TIM4PIN d.o.o. za savjetovanje.
9. Oliva, E. i Paliaga, M. (2015.): Regionalni autohtoni proizvodi hrane u funkciji izgradnje marke regije. Rovinj: Grad Rovinj.

Članci:

1. Bienkowski, W. (2006.): How much are studies of compatitiveness worth? Some critical theoretical refl ections on the issue. Lancut: The Second Economic Forum On “New Europe”.

2. Dragičević. M. (2007.): Konceptualni okvir razmišljanja o budućem razvoju u Hrvatskoj. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb. 7-02. Str. 1.-11.
3. Lovrinčević, Ž. et al. (2008.): Usporedba metodologija mjerenja konkurentnosti nacionalnog gospodarstva i položaja Hrvatske. Ekonomski pregled. 59 (11). Str. 603.-645.
4. Nalić, M. (2016.): Uloga konkurentnosti u međunarodnoj razmjeni. Tranzicija. Vol. 18. No 37. Str. 113.-134.
5. Tijanić, L. (2010.): Regionalna (ne)konkurentnost u Republici Hrvatskoj. Ekonomski pregled, 61 (7-8). Str. 419.-454.
6. Trabold, H. (1995.): Die internationale Wettbewerbsfähigkeit einer Volkswirtschaft. Berlin: Duncker&Humblot. Str. 169.-183.

Internet izvori:

1. Agencija za investicije i konkurentnost (2018.): Doing business u Hrvatskoj – Metodologija i svrha. Zagreb: Agencija za investicije i konkurentnost. Dostupno na: http://www.aik-invest.hr/wp-content/uploads/2018/01/AIK_letak_2018_web.pdf
2. Agencija za investicije i konkurentnost (2018.): Izvješće o globalnoj konkurenciji. Dostupno na: http://www.aik-invest.hr/konkurentnost/mjerenje-konkurentnosti/indeks-globalne-konkurentnosti/
3. Agencija za investicije i konkurentnost (2018.): Svjetska ljestvica digitalne konkurentnosti. Dostupno na: http://www.aik-invest.hr/konkurentnost-mjerenje-konkurentnosti-imd-svjetska-ljestvica-digitalne-konkurentnosti/
4. Čavrak, V. (2018.): Regionalna politika i regionalne nejednakosti u Hrvatskoj. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: http://www.zara.hr/files/file/pdf/Reg-politika-GH-udzbenik.pdf
5. ESI fondovi (2018.): Rezultati novog indeksa razvijenosti. Dostupno na: https://strukturnifondovi.hr/objavljeni-rezultati-novog-indeksa-razvijenosti/
6. Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske (2008.): http://konkurentnost.hr/wp-content/uploads/2018/01/GIK-2008_final.pdf
7. Heritage foundation (2018.): Heritage founation 2017. Dostupno na: https://www.heritage.org/index/

8. IMD (2018.): IMD World competitiveness center 2017. Dostupno na: http://www.aik-invest.hr/wp-content/uploads/2018/01/world_digital_competitiveness_yearbook_2017.pdf
9. MRRFEU (2018.): Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti 2018. Dostupno na: https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/vrijednosti-indeksa-razvijenosti-i-pokazatelja-za-izracun-indeksa-razvijenosti-2018/3740
10. Nacionalno vijeće za konkurentnost (2008.): Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske: Zagreb, Nacionalno viječe za konkurentnost. Dostupno na: http://konkurentnost.hr/wp-content/uploads/2018/01/GIK-2008_final.pdf
11. OECD (2016.): The MENA – OECD Competitiveness Programme. Middle East and North Africa Transition Fund, 2016. Dostupno na: http://www.oecd.org/mena/competitiveness/MENA_Competitiveness_brochure_EN_lr.pdf
12. Singer, S., Gable, J. (2018.): Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2013. Dostupno na: http://konkurentnost.hr/wp-content/uploads/2018/01/RIK2013_finalno_07072014.pdf
13. World Economic Forum (2015.): The Global Competitiveness Report 2014–2015. Klaus Schwab, World Economic Forum. Dostupno na: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf
14. World Economic Forum (2018.): The Global Competitiveness Report 2017–2018. Klaus Schwab, World Economic Forum. Dostupno na: http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf

POPIS SLIKA

Slika 1. Porterov dijamant konkurentnosti..... 6

POPIS TABLICA

Tablica 1. WEF – Globalni indeks konkurentnosti 11
Tablica 2. Referentne zemlje i Hrvatska 15
Tablica 3. Pregled indikatora Godišnjaka svjetske konkurentnosti za Hrvatsku u razdoblju od 2013. do 2017. godine 16
Tablica 4. Faktori digitalne konkurentnosti Hrvatske 2018. godine 18
Tablica 5. Indeks ekonomskih sloboda 19
Tablica 6. Indeks ekonomskih sloboda (HF indeks) u 2017. godini 20
Tablica 7. Poslovanje 22
Tablica 8. Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti prema novom modelu izračuna na županijskoj razini (razdoblje 2014.-2016.) 32
Tablica 9. Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2007., 2010. i 2013. godine 35

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Pregled konkurentnosti i digitalnosti Hrvatske u razdoblju od 2013. do 2017. godine 17
Grafikon 2. Pozicija Hrvatske prema indeksu „Doing Business“ od 2006. do 2018. godine 23

SAŽETAK

Konkurentnost se prvenstveno sagleda kao jedan od temeljnih pojmova u ekonomiji. Osim što ukazuje na razinu ekonomske i socijalne razvijenosti, on predočava odnos neke države naspram njezinih konkurenata, mogućnosti razvoja i osnovne probleme. Sukladno tome, riječ je o multidimenzionalnom pojmu.

U proteklih nekoliko godina Hrvatska je blago unaprijedila konkurentnost njezina gospodarstva, o čemu svjedoče rezultati međunarodnih indeksa konkurentnosti. Rezultat je to promjena koje nastupaju uslijed pristupanja Hrvatske Europskoj uniji, kao i reformi nakon ovoga događaja. Unatoč tome, Hrvatska se i danas suočava s ozbiljnim ograničenjima i kompleksnim problemima ekonomske prirode.

Jedan od temeljnih problema hrvatskog gopodarstva je nejednakost razvijenosti njezinih županije. Točnije, misli se na zapostavjanje slabije razvijenih i nerazvijenih regija Hrvatske, koje realno raspolažu s konkretnim komparativnim prednostima i zavidnim potencijalom.

Ključne riječi: konkurentnost, indeksi konkurentnosti, Republika Hrvatska, regije, komparativne prednosti

SUMMARY

Competitiveness can be defined as one of the basic concepts in economics. In addition it points to the level of economic and social development, but also shows the relationship of a country to the main competitors, development opportunities and basic problems. Consequently, it is a multidimensional term.

Over the past few years, Croatia has slightly improved the competitiveness of its economy, which can be confirmed by the results of international competitiveness indices. It is a product of the numerous changes that occur due to Croatia's accession to the European Union, as well as reforms after this event. Nevertheless, Croatia faces serious constraints and complex problems of the economic nature.

One of the underlying problems of Croatian is the inequal development of its counties. Specifically, it points to the neglecting the less developed and underdeveloped regions of Croatia, which have specific comparative advantages and enviable potential.

Keywords: competitiveness, competitiveness indexes, Republic of Croatia, regions, comparative advantages